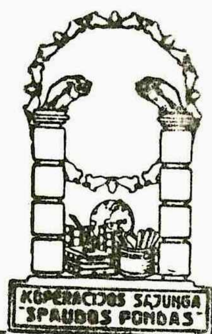
LIETUVIŠKOJI ENCIKLOPEDIJA

PIRMAS TOMAS

A — Atskalūnas

LEIDĖJAS „SPAUDOS FONDAS", KAUNE

Agaras (lot. Trapa natans), vandens augalas iš šeimos Onagraceae, kuris buvo išsiplatinęs beveik visoje Europoje. Auga ypač Viduržemio jūros kraštuose, vidurinėje ir rytų Europoje ir kai kuriose pietų Švedijos vietose, Pabaltijo kraštuose (Latvijoje) ir šiaurės Rusijoje. Jo atmainų auga vidurinėje ir pietų Azijoje, Japonijoje, Afrikoje; jis yra persodintas į Australiją ir šiaurės Ameriką. Jo riešutas su ataugomis gerai laikosi ežerų dugne ir dažnai randamas tokiose vietose, kur dabar gyvų A. augalų visai nėra, pvz., Suomijoje, Švedijoje, šiaurės Rusijoje. Iš to sprendžiama, kad A. senovėje daug daugiau buvo išsiplatinęs ir dėl nežinomų, gal būt, klimatinių, priežasčių gyvenimo arealas (ž.) mažėja ir augalas šiaurės kraštuose nyksta. Lietuvoje A. riešutas dideliu kiekiu randamas Kilučio ežere netoli Biržų; vienas riešutas rastas Žuvintų ežere, Alytaus apskr. Sako, kad yra ir Ežerėčio durpyno ežere. Biržuose gyvas A. išnyko 1867. A. riešutas yra valgomas ir senovėje buvo vartojamas maistui, o kai kuriose vietose buvo ir auginamas. Azijoje ir pietų Rusijoje žmonės ir dabar A. riešutus valgo. Yra daug smulkių atmainų, kur galima atskirti ir atskiros rūšys ir porūšys.

Tyszkiewicz, Birże 1868. *Kuprevičius.* Apie agarą (Trapa natans) Lietuvoje. Kosmos. Kaunas 1927. *Hegi* Flora von Mitteleuropa ir *Gams, H.,* (Die Pflanzenareale) — su išsiplatinimo žemėlapiais.

ra. Cycadaceae ir Ginkgo eilės dulkelė duoda judrius spermatazoidus vietoje generatyvinio branduolio. Kopuliacija yra toks A. procesas, kada vyriška ir moteriška celės visai nejuga. Kopuliacijos atsiranda dumbliams, pvz., Spirogyra (ž.). *K. Rg.*

Apsivaisinimas augalų yra lytinio dauginimosi proceso dalis. Dvi lytinės celės, moteriška ir vyriška gametos, susilieja. Celės yra vienodos, ašutuotos, arba nevienodos, viena judanti vandenyje — spermatazoidas ir kita nejudanti — kiaušinėlis. Dumblų, samanų ir paparčių vyriški lyties organai, kuriuose susidaro spermatazoidai, vadinami anteridijomis, moteriški organai su kiaušinėliu vadinasi ogonijomis arba archegonais (ž.). Grybų ir raudonųjų dumblų yra kitoki organai. Žieduočiuose iš kauptasėklių (ž.) du kiaušinėliai yra gemaliniame maišelyje drauge su kitais branduoliais. Dulkelė išauga į ilgą vamzdelį, kuris įauga į žiedo purką ir ligi gemalinio maišelio ir išleidžia į jį du generatyvinius branduolius. Vienas jų susilieja su kiaušinėliu ir duoda gemalą, iš kurio išauga sėkla, kitas susilieja su kitais branduoliais — poliariniais, ir duoda gemalo maitinimosi audinį — antros eilės endospermą (ž.). A. yra tuo būdu dvigubas. Žieduočiuose iš plikasėklių (ž.) vietoje gemalinio maišelio yra iš pradžios endospermas, kuriame yra kūnelių — korpuskulų su kiaušinėliais ir dulkelės pavidalo generatyvinės celės, kurios susilieja su kiaušinėliu. Dvigubo A. plikasėkliuose nė-

Asimiliacija (lot. assimilatio) tautinė, procesas, prie kurio tautinės grupės, gyvenančios tarp kitų tautybių, nustoja savo „nacionalinio veido" (denacionalizacija — nutautimas) ir prilygsta kitoms tautinėms grupėms, su pastarosiomis susimaišo ir jose dingsta. A. būva spontaniška ir priverstinė. Priverstinė A. yra padarinys tam tikros tautinės politikos, siekiančios tautinės valstybės niveliacijos ir kitataučių išnykimo. Priemonės šiam tikslui pasiekti: mokykla, bažnyčia, teisinė bei faktinė nelygybė. Bet be valstybės yra eilė faktorių, veikiančių tautinių grupių A.: statistinis (mažuma visuomet patenka daugumos politinei, socialinei ir kultūrinei įtakai), kultūrinis (aukštos kultūros grupė traukia prie savęs žemesnės kultūros), ekonominis (vienoda socialinė struktūra stiprina ekonomišką dviejų gretą gyvenančių tau-

tų solidarumą tautinio separatizmo sąskaiton). Prieš A. veikia: gimtoji kalba, savo praeities, kultūros ir tradicijų gerbimas, šeimos tvirtovė, antiasimiliacinės priemonės. Svarbiausieji istoriški asimiliacijos precedentai: helenizmo išsiplatinimas Egipte ir net jo politinio nugalėtojo tarpe (Romoj); dabartinių didelių nacijų (vokiečių, prancūzų, anglų, italų, rusų) formavimasis, praryjant kitas tautybes; išnykimas didelių lietuvių grupių vakaruose ir rytuose; žydų kultūrinė ir kalbinė A. v. Europoj ir kt. Ž. Amerikanizacija, Germanizacija, Polonizacija, Rusifikacija.

Otto Bauer Die Bedingungen der nationalen Assimilation („Der Kampf" V, 246—263); *W. Bagehot* Lois scientifiques du developpement des nations, 1899. *J. Rb.*

K a l b o j e vieno garso (balsio ar priebalsio) pritaikinimas (prilyginimas) prie kito. Mat, jei kalboje susiduria du visai įvairūs garsai, tai šitas įvairumas, kad būtų lengviau tarti, norima visiškai pašalinti (pvz., lot. ammoveo prijudinu, prinešu iš admoveo, colloquium pašnekesys iš conloquium) arba bent iš dalies sumažinti (pvz., spriktas iš sprigtas, mikšas iš migšas). Tai yra pilnoji ir dalinė A. Be to, yra dar skiriama progresyvinė A., jei vienas garsas turi įtakos sekančiam garsui (pvz., lat. villa iš vilna), ir regresyvinė, jei sekąs garsas veikia priešais stovintį garsą (pvz., pėščias iš pėsčias, čičia iš šičia). *Pr. Sk.*

G a m t o j e cheminis procesas, kuriuo neorganinės maisto dalys gyvuose organizmuose perdirbamos organinėmis. Augaluose daugiausia pareina nuo angliarūgšties (CO_2) A., kada augalas sudaro savo lapuose chlorofilų grūdais angliavandenę medžiagą — cukrų arba krakmolą. Iš angliarūgšties ir vandens prie šito atskyla deguonis. Šitas procesas vyksta tiktai šviesoje ir tiktai žaliuose augaluose, turinčiuose chlorofilą. Tokį augalai vadinami autotrofais (ž.), priešingai heterotrofams (ž.), neturintiems chlorofilo ir negalintiems asimiliuoti. A. organai, lapai, turi A. audinį, kuris susidaro lapuose iš lygiagrečiai stovinčių palisados celių su daug chlorofilinių grūdų. Iš angliavandenių, kurie pasidaro kaip A. produktas, augalas sudaro kūnų medžiagą, ypač celiuliozą ir baltimus. Be angliarūgšties augalas gali asimiliuoti ir azotą iš selitros, fosforo ir sieros rūgšties druskų. *K. Rg.*

F i z i o l o g i j o j sugebėjimas gyvų organizmų maistą paversti savo kūno sudėtine dalimi.